

Carex globularis L.

Turzyca kulista

Rodzina: *Cyperaceae* – turzycowate

Status

W Polsce gatunek zagrożony. W krajach ościennych: ginący na Ukrainie, wyginął w Obwodzie Kaliningradzkim.

Rozmieszczenie geograficzne

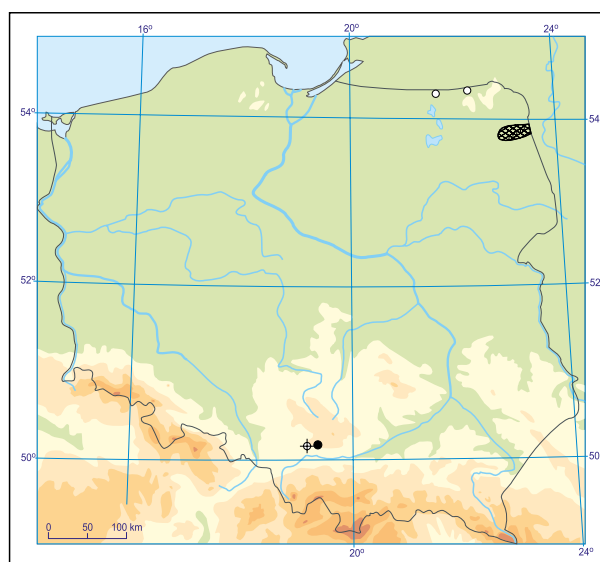
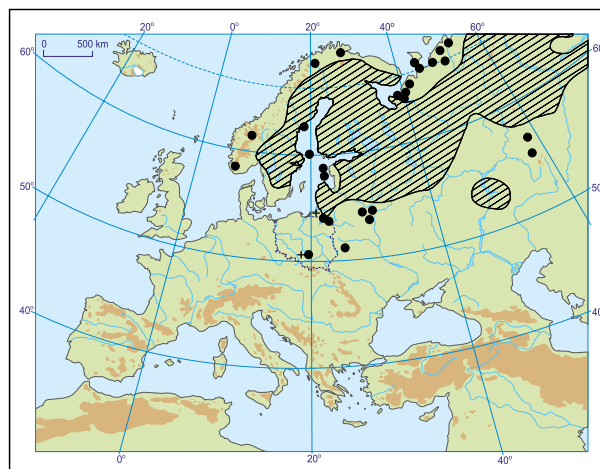
Zwarty zasięg gatunku obejmuje północno-wschodnią Europę i środkową Azję; pojedyncze stanowiska ciągną się na wschód po Kamczatkę i Sachalin. W Europie występuje głównie w strefie borealnej i subarktycznej (Hultén, Fries 1986).

Występowanie w Polsce

Stosunkowo liczne stanowiska turzycy kulistej znajdują się w Puszczy Augustowskiej, głównie w nadleśnictwach Balinka i Płaska (Czerwiński 1970; Sokołowski 1965, 1988b). Najbardziej znane z nich to rezerваты: Starożyn (Sokołowski 1980a), Brzozowe Grądy (Sokołowski 1973a) i Kozi Rynek, potwierdzone w latach 1999–2000 przez autora. Stanowisk podanych z Lasów Skaliskich i z Puszczy Rominckiej (Abromeit i in. 1898–1940) nie udało się dotychczas potwierdzić pomimo poszukiwań przez autora pod koniec lat 90. XX w. Turzyca kulista rośnie także w południowej Polsce, na Wyżynie Śląsko-Krakowskiej. Znane były 3 stanowiska położone między Libiążem, Chrzanowem i Krzeszowicami. Dwa z nich już nie istnieją: w okolicy Libiąża (Kornaś 1954) oraz między Dulową a Zbójnikiem w lasach dulowskich (Mądalski 1968; Zemanek 1974). Trzecie stanowisko znajduje się również w lasach dulowskich, w Oblazkach (Dąbrowska 1972; Zemanek 1974). Potwierdzone było przez autora na początku lat 90. XX w., a następnie w latach 2002 i 2008.

Siedliska i fitocenozy

Gatunek związany z borami bagiennymi. Najczęściej rośnie na torfie sfagnowym o odczynie kwaśnym (pH 4–4,5), zalegającym na piasku, w miejscach z wysokim poziomem wód gruntowych. Osobniki kwitnące i owocujące spotyka się zwykle na kępach koło pni sosen. Najlepiej rozwija się w drzewostanach o niewielkim zwarciu. Pozycja fitosocjologiczna turzycy kulistej bywa różnie przedstawiana (Sokołowski 1988b); opisano nawet odrębny zespół charakteryzowany przez ten gatunek – *Carici globularis-Pinetum* (Czerwiński 1970), stanowiący borealną odmianę śródlądowego boru wilgotnego *Molinio-Pinetum* (Matuszkiewicz 2001). Natomiast we-

dług obserwacji autora, dokonanych zarówno w Puszczy Augustowskiej, jak i lesie dulowskim, jest gatunkiem charakterystycznym dla boru bagiennego *Vaccinio uliginosi-Pinetum*.

Morfologia i biologia

Turzyca kulista jest byliną tworzącą grube rozłogi. Łodyga kwiatostanowa, górą szorstka, dorasta do 45 cm wysokości. Charakterystycznymi cechami tego gatunku są kuliste kłosa żeńskie oraz purpurowe pochwy okrywające dolną część łodygi. Okazy z południowej Polski mają dolne kłosa bardziej wydłużone niż forma typowa, występująca w Puszczy Augustowskiej.

Charakterystyka populacji

W Puszczy Augustowskiej gatunek występuje na kilku stanowiskach jeszcze dość licznie, w liczbie od kilkudziesięciu do kilkuset osobników, zwłaszcza w środkowej i południowej, zatorfionej części tego dużego kompleksu leśnego. W Oblazkach w lesie dulowskim utrzymuje się

szczątkowa populacja, licząca kilkanaście roślin, przez co jest ekstremalnie zagrożona wyginieciem.

Zagrożenie i wskazania ochronne

Stopień zagrożenia turzycy kuliskiej jest różny w różnych częściach kraju. W południowej części jest gatunkiem ginącym. Przyczyną zaniku stanowisk jest odwadnianie terenów leśnych, jak to miało miejsce w okolicy Libiąża i między Dulową a Zbójnikiem. W pobliżu stanowiska w Oblaszkach poprowadzono autostradę, czemu towarzyszyły rozległa wycinka lasu i osuszanie terenu. Skutki przyrodnicze tego typu inwestycji są często nieprzewidywalne i mogą wpływać na zmianę stosunków wodnych w przyległych obszarach nawet w promieniu do 1 km. W Oblaszkach czynione były starania o zachowanie fragmentu lasu z turzycą kulistą jako pomnika przyrody. Także w Puszczy Augustowskiej należałoby objąć prawną ochroną część stanowisk tej rzadkiej rośliny w formie rezerwatów przyrody.

Jerzy Kruszelnicki

Summary

Carex globularis reaches in Poland the southwestern limit of its European range. The plant grows in Scots pine bog woods *Vaccinio uliginosi-Pinetum*. It is still numerous in NE Poland, in the Augustów Forest where local populations comprise from a few tens to a few hundreds of plants. *C. globularis* has probably disappeared from isolated locations in S Poland due to habitat drainage. Only one small population with a dozen individuals has remained in forests near Dulowa.

EN

Carex supina Wahlb. **Turzycza delikatna**

Rodzina: *Cyperaceae* – turzycowate

Status

W Polsce gatunek zagrożony wyginieciem. W krajach ościennych: krytycznie zagrożony na Białorusi, zagrożony w Niemczech.

Rozmieszczenie geograficzne

Gatunek o zasięgu europejsko-zachodnioazjatyckim z głównym ośrodkiem występowania w środkowo- i południowo-wschodniej części Europy, południowo-zachodniej Syberii i Azji Środkowej (Meusel i in. 1965). W Polsce osiąga bezwzględny kres północnego zasięgu.

Występowanie w Polsce

Turzycza delikatna ma w naszym kraju prawie 50 stanowisk, z których 17 zostało potwierdzonych lub zna-

lezione po 1990 r. Rosła głównie w 3 regionach: nad dolną Odrą, dolną Wisłą oraz na wyżynach południowo-wschodnich, gdzie zaczyna się jej zwarty zasięg. Na Pobrzeżu Szczecińskim notowana była na Wyspie Wolin na lewym brzegu Dziwny koło Wolina i Kołczewa (Czubiński 1950), ale już H. Piotrowska (1966a) mimo poszukiwań nie potwierdziła występowania rośliny; na Wzniesieniach Szczecińskich – koło Siadła Dolnego, Kołbaskowa i Moczyłów (Czubiński 1950); na Równinie Pyrzyckiej – Pyrzyce (Ascherson, Graebner 1898–1899; Müller 1898, 1911), rezerwat Brodogóry koło Grędzca (Czubiński 1950; Wołejko i in. 2007); w Dolinie Dolnej Odry – Raduń (Libbert 1941; Barańska i in. 2011), rezerwat Bielinek (Hueck 1927; Libbert 1941; Celiński, Filipek 1957, 1958; T. Załuski i in., mat. npbl. z 2000 r.; L. Rutkowski, mat. npbl. z 2012 r.), Cedynia (Filipek 1974). Z Pojezierzy Południobałtyckich podana była z kilku mezoregionów: Kotlina Freienwaldzka – Stara Rudnica (Filipek 1974), Gozdowiec i Błeszyń (Barańska i in. 2011); Pojezierze Myśliborskie – Trutwiniec (Barańska i in. 2011), Stare Objezierze (E. Ćwikliński, dane